ఉదయం పది గంటలు. రైలు దిగిన జనం టౌనులోకి ప్రవాహంలా వచ్చి పడుతున్నారు. ముఖ్యమైన నాలుగు రోడ్లూ స్థానికుల కంటే పొరుగూళ్ల జనంతోటే కిటకిటలాడుతున్నాయి. ఎంత కిటకిటలాడితే ఉదయం పూట టౌనుకు అంత కళ.

పావు గంటలో సందడి తగ్గిపోయింది. పెరుగు, పాలు అమ్ముకునే వాళ్ల టౌను నాలుగు మూలల్నీ ఆక్రమించారు. వెచ్చాల కోసం వచ్చిన వాళ్లు దుకాణాల మీద దాడి ప్రారంభిస్తే, కాగితాల కట్టల్ని హస్తభూషణంగా ధరించిన వ్యక్తులు కొందరు తాలూకా ఆఫీసును ఆశ్రయించారు. మరి కొందరు రిజిస్ట్రార్ ఆఫీసును పావనం చేశారు. ఒంటిగంట అయ్యేవరకూ వీధులకు విశ్రాంతి లభిస్తుంది.

తాలూకా ఆఫీసు నంటిపెట్టుకుని ఉన్న గవర్నమెంట్ హాస్పిటల్‌లోమాత్రం వాతావరణం భిన్నంగా ఉంది. హాస్పిటల్ ముందు వంతెన మీద సీసాలు పట్టుకుని ముఖాల్లో దైన్యాన్ని, అసహనాన్ని ప్రదర్శిస్తున్న రోగులూ, లోపల ఆవరణలో విడిచి ఉంచిన రెండు మూడు రెండెడ్ల బండ్లూ, రోడ్డు మీదికి కూడా విశేషంగా వ్యాపిస్తున్న మందుల వాసనా హాస్పిటల్‌కి అలంకారప్రాయములని కొత్త వ్యక్తి కయినా సులభంగా అర్థమైపోతుంది. క్రమశిక్షణ అలవడాలంటే ప్రతివాడూ కొన్నాళ్లు హాస్పిటల్లో గడపటం అవసరమేమో అన్నంత ప్రశాంతతకు, విభిన్నమైన మానవ ప్రవృత్తుల అధీనతకు ప్రతీకగా ఉంది.

'ఎట్లా ఉంది, డాక్టర్ గారూ? అబ్బాయికి జబ్బు తగ్గేనంటారా? నా కేందో భయంగా ఉందండీ! ఏం, డాక్టర్ గారూ?'

రోగికి ఇంజెక్షన్ ఇచ్చి వెళ్లిపోతున్న డాక్టర్‌ను ఊపిరాడకుండా ప్రశ్నలువేస్తూ, కన్‌సల్‌టేషన్ రూమ్ వరకూ నీడలా వెంటాడాడు దశరథరామయ్య. ఒక్క ప్రశ్నకూ సమాధానం చెప్పకుండానే కుర్చీలో కూర్చున్నాడు డాక్టర్ మాధవరావు. ఎదురుగా బెంచీమీద ఆసీనుడయ్యాడు దశరథరామయ్య. హృదయం భయంతో కొట్టుకులాడుతూంది. అయినా, కూర్చోవటంలో నీటు తగ్గలేదు.

బయట వంతెన మీద నిరీక్షణలో వ్యథ పడుతున్న రోగులు ఆరాటంగా పరుగెత్తుకొచ్చి, క్యూలో నిలుచున్నారు. వాళ్లని పరీక్షించి, ప్రిస్క్రిప్షన్ వ్రాసి ఇచ్చాడు మాధవరావు.

'ఏం, డాక్టర్‌గారూ, మాట్లాడరైతిరి! నా కేందో బెంగగా ఉందంటే!' దిగులు

'హస్పిటల్ కొచ్చిన తరవాత మీ రిలా
తొందరపడకూడదు. రోగులందరినీ నేనే
చూడాలిగా?' విసుగుపడ్డాడు మాధవ
రావు.

'చిత్తం! నిజమే ననుకోండి! ఆరాటం
కొద్దీ అడుగుతుండా!'
'ఇంతకు ముందు మీ అబ్బాయికి
జ్వరం తగిలింది కదూ?' సాలోచనగా
అడిగాడు మాధవరావు.

'అవును, డాక్టర్‌గారూ! పదేను దినాల క్రితం మామూలు జ్వరమే వచ్చింది. మా ఊరి ఆరెంపీ మామూలు జ్వరమే అన్నాడండి! ఏదో వాడి చేతనయిన వైద్యం చేశాడు. తగ్గిపోయింది. మళ్లా వారం దినాల నుంచి ఒకటే జ్వరం! ఆరెంపీ గాడేమో వాళ్లూరికి పారిపోయిండు. ఆశార్ల గారి ఆయుర్వేదం ఏం పనిచేయలేదండీ! పిల్లోడు పుల్లయ్యిండు. తమరే రక్షించాలి!' ప్రాధేయపడ్డాడు దశరథ రామయ్య.

అక్కర లేనిది కాబట్టే అలా సాగిలా మాట్లాడాడని గ్రహించాడు మాధవరావు. ఆరెంపీగాడట! డాక్టరంటే ఎంత చులకన! ఊరు విడిచి పారిపోవలసిన ప్రారబ్ధం ఎందుకు కలిగిందో? బహుశః దశరథరామయ్యే బెదరగొట్టి ఉంటాడు.

దశరథరామయ్య చెప్పిన తన కొడుకు

'అభిమన్య'

జ్వర విశేషాల కంటే, మిగతా మాటలే మాధవరావుగారిని బాగా ఆకర్షించాయి. గ్రామం సర్పంచ్‌ననే పొగరు అతని ప్రతి మాటలోనూ ధ్వనించింది.

'అయితే, దశరథరామయ్యగారూ! మీ ఊరి ఆరెంపీ ఎవరూ? వైద్యం చేత కాదా? లేక మీ గ్రామ రాజకీయాల్లో తలదూర్చి ఆసుపత్రి మూసేస్తున్నాడా?' కుతూహలంగా అడిగాడు మాధవరావు. కొడుకు రోగం మాట మరిచిపోయాడు దశరథరామయ్య.

'వాడి కంత తెలివి వాడుంది, డాక్టర్ గారూ! వైద్యం ఫరవాలేదు. హస్తవాసన్న ముండాకొడుకు. కాకపోతే, ఒక్కటే జబ్బు! చిన్నా పెద్దా యిచక్షణ లేదు బుద్ధి తక్కువోడికి.' దశరథరామయ్య కళ్ళ కోపంతో మెరిశాయి. మాధవరావుకు పుండు మీద కారం చల్లినట్లయింది. అయినా, బయటపడదలుచుకోలేదు. నవ్వుతూనే అన్నాడు:

'రోగానికి చిన్నా పెద్దా ఉండదు, దశరథరామయ్యగారూ! మీ విషయమే ఆలోచిద్దాం—ఎంతో గాభరాతో తీసుకొచ్చి మీ అబ్బాయి నిక్కడ జేర్చారు. గంట క్రితమే మన తాసీల్దారుగారు వాళ్ళ అమ్మాయిని తీసుకొచ్చారు. నాలుగు రోజులనుంచి ఇంటి దగ్గరే చూస్తూ మందిస్తున్నా ననుకోండి! ఈ వేళ్టికి తేలింది టైఫాయిడ్ అని.' సిగరెట్ వెలిగించాడు మాధవరావు.

'తాసీల్దారుకు ఆసుపత్రికి తేవం వొచ్చిందండే!' ఆశ్చర్యం ప్రకటించాడు దశరథరామయ్య, ముఖం చిట్లించి.

'ఆ అమ్మాయి కొంచెం మొండి ఘటం! మంచం మీద పడుండే రకం కాదు. ఇక్కడయితే నర్సుల భయానికి కదలకుండా పడుకుంటుందని నేనే చేర్పించమన్నాను. అసలు చెప్పొచ్చిం దేమిటంటే మీ అబ్బాయికీ టైఫాయిడ్ ...'

'ఆఁ! ట ... టేపాయిడ్డా? అంటే... సన్నిపాత రోగం! అమ్మో! గుణంపుడద్దో ఏం పాడో!' దశరథరామయ్య గజగజలాడిపోయాడు.

'కాస్త సీరియస్! అంటే కొంచెం ప్రమాదకరం! అబ్బాయిని ఆలస్యంగా తీసుకొచ్చారు. మీ వాణ్ణి చూడగానే, తాసీల్దారుగారి అమ్మాయిని అలాగే వదిలేసి వచ్చేశాను. ఎందుకో తెలుసా?' సిగరెట్ పొగ శూన్యంలోకి ఊదుతూ అన్నాడు మాధవరావు.

'అర్జెంటు కేసని.' ఠకీమని జవాబు చెప్పాడు దశరథరామయ్య.

'కరెక్టు! చిన్న మనుషులకు పెద్ద రోగాలూ, పెద్దవాళ్ళకు చిన్న రోగాలూ రాకూడదని రూలేం లేదుగా?'

'మీ రందీ కరెక్టే, డాక్టర్ గారూ!' చచ్చినట్లు ఒప్పుకున్నాడు.

'మీ అబ్బాయికి ఏం ప్రమాదం లేదు. ఈ రోజుల్లో టైఫాయిడ్‌ను నయంచేయటమంటే, జలుబు తగ్గించినంత సులభం! మీవాడి విషయంలో మాత్రం నాలుగు రోజులు ఆలస్యం! మందూ మాకూ లేకుండా రోగం ఎక్కువ చేశారు. పైగా, అడ్డమయినవన్నీ తినిపించి ఉంటారు!' కసిరినట్లు అన్నాడు మాధవరావు.

'తమ దయ! నాల్రోజులు కాదు, నెల్లాళ్ళు ఆలసమయినా ఇబ్బందిలేదు. మావోడు మల్లా మనిషయితే చాలు. తమ కేదో ముట్టజెప్పుకోకపోను.' లౌకికం ప్రదర్శించాడు దశరథరామయ్య.

'నేను గవర్నమెంట్ డాక్టర్ని! ముట్టజెప్పటాల మూర్ఖపు మాటలు నాదగ్గర రానివ్వద్దు. జాగ్రత్త!' కళ్ళ ఎర్ర జేశాడు మాధవరావు.

'చిత్తం! అలవాటుగా నాలిక దొర్లిపోయింది! మా ఊరికి సరుపంచిని కదండే, ఏదో లాబం చూపకపోతానూ!'

మూతి మీసాలు కిందికీ, మీదికీ ఊగినాయి — దశరథరామయ్య చిందించిన చిరునవ్వుకు తట్టుకోలేక.

ఆ దృశ్యం చూడలేక మాధవరావు వార్డులోకి వెళ్ళిపోయాడు. దశరథ రామయ్య ముఖం చిన్నబోయింది.

● ● ●

వారం రోజులు చాలా భారంగా దొర్లిపోయాయి దశరథరామయ్యకు. కొడుక్కు సేవజేస్తూ, హాస్పిటల్‌లోనే జరిగే తతంగమంతా నిశితంగా పరిశీలించాడు. డాక్టర్ మాధవరావు మంచి వా డనే సదభిప్రాయం కలిగింది. ఆయనకు రోగం ముఖ్యంగానీ, రోగి కాదు. సమయం పడితే రోగి దగ్గర—వాడు రిక్షా వాడయినా, రోడ్డు కూలీ అయినా—తెల్లవార్లూ కూర్చునే వాడు. తాసిల్దారుగా రమ్మాయిని అయిదు నిమిషాల కంటే ఎక్కువ పరీక్ష చెయ్యని సందర్భాలున్నాయి.

హాస్పిటల్ ఎదురుగా ఉన్న 'ఉడిపి' హోటల్లో కాఫీ సేవిస్తున్న దశరథ రామయ్య మనస్సెందుకో చివుక్కుమంది. ఆరెంపీ సుబ్బారావు కళ్ళలో మెదిలాడు. ముఖం దీనంగా ఉంది. చిన్న పిల్లాడిలా ఏడుస్తున్నాడు. చొక్కాతో కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటున్నాడు. వయస్సు ఇరవై రెండుకు మించదు. ఇంకా పెళ్ళికాలేదు.

పదిహేను రోజుల క్రితం తన కొడుక్కి జ్వరమొచ్చింది. ఒళ్ళు మాడిపోతూంటే ఆదుర్దా పొందాడు తను. రాత్రి ఎనిమిది గంటలు టైమయింది. సుబ్బారావును అర్జెంటుగా రమ్మని పాలేరుతో కబురు పెట్టాడు. ఆ సమయానికి సుబ్బారావు వడ్డెరపాలెంలో బాలిగాడి కొడుక్కి మందిస్తున్నాట్ట. అపథ్యం జేసినందువల్ల బాలిగాడి కొడుక్కి టైఫాయిడ్ తిరగబెట్టింది.

'ఇప్పుడు రావటానికి వీల్లేదు. తెల్లవారిన తరవాత వచ్చి చూస్తాలే! దశరథ రామయ్య గారితో చెప్పు' అని పాలేరును వెనక్కి పంపాడు. తనకు ఒళ్ళు తిమ్మిరెక్కిపోయింది. ఎంత తల బిరుసు! కళ్ళు నెత్తికెక్కినాయి ఆరెంపీ గాడికి! వడ్డెర బాలిగాడి కొడుకు ముఖ్యమా, గ్రామ సర్పంచ్ కొడుకా? వెధవకి — చిన్నా పెద్దా తారతమ్యం తెలియదు. తను తలుచుకుంటే వాడి గతేమిటి? తెల్లారాక వస్తానని బోడి కబురంపుతాడా? వాడి మదం అణగ్గొట్టాలె! లేకుంటే దారికి రాడు!

కొడుకు మూలుగుతూనే ఉన్నాడు. కాలు గాలిన పిల్లిలా ఇల్లంతా తిరిగాడు దశరథరామయ్య. మనసంతా తుకతుక లాడిపోతూంది!

'ఒరేవ్, పోలాయ్ ...' వరండాలో కొచ్చి గావుకేక బెట్టాడు. పాలేరు పోలయ్య ఉలిక్కిపడి లేచి కూర్చున్నాడు, కాలుతున్న చుట్టను గిరాటేసి.

'బాలిగాడింటికి పోదాం పద! ఆరెంపీ గాడి పని అక్కడే చెబుతా!' బుసలు కొట్టాడు దశరథరామయ్య.

పోలయ్య కిక్కురుమనలేదు. కర్ర తీసుకుని దశరథరామయ్య ననుసరించాడు.

బాలిగా డింటి గడప తొక్కుతూనే— 'ఏమయ్యా, బుద్ధి తక్కువోడా! అర్జెంటుగ రమ్మని కబురంపిస్తే, రే పొస్తానని జవాబు పంపినవు?' అంటూ అక్కడి జనాన్ని హడలగొట్టాడు.

'ఇదీ మరీ అర్జెంటు కేసు, రామయ్య గారూ! తెల్లవారితేగాని వీడికి గండం తప్పదు.' నమ్రతగానే చెప్పాడు సుబ్బారావు.

'అంత అర్జెంటా? ఎంతర్జెంటేం?' పిడికిళ్ళు బిగించి మీది కురికాడు దశరథ రామయ్య.

'ఇక్కడ గోల చెయ్యద్దు దయచేసి. రోగి ప్రమాదస్థితిలో ఉన్నాడు.' కొంచెం కటువుగా అన్నాడు సుబ్బారావు.

'నీ బొంద కదూ! బుద్ధిలేనినాయాల.' సుబ్బారావు చెంప ఛెళ్ళుమని మోగింది. దశరథరామయ్య కుడిచేతి అయిదు వేళ్ళూ ముద్రపడిపోయినాయి, క్రూరత్వానికి నిదర్శనగా. సుబ్బారావు కళ్ళలో నీళ్ళు సుళ్ళు తిరిగాయి. ఆ పరిస్థితిలో బాలిగాడు కల్పించుకోక తప్పలేదు. పౌరుషం వరదలా పారింది!

'ఎంత సర్పొంచివయితే మాత్తరం, డాటర్ గోరి పైన సెయి జేసుకుంటవ, రామయగోరూ? నా పిల్లోడు సావు బతుకుల్లో ఉండడు. ఈడినుంచి మరియాదగ ఎల్లిపొండి. డాటర్‌గోరు ఇప్పుడు యాడకీ రారు' అన్నాడు కళ్ళలో నిప్పులు చెరుగుతూ.

పోలయ్య సైగచెయ్యటంతో,

ఒంటరి
ఫోటో— వి. శ్రీనివాసరావు (హన్మకొండ)

అప్పటికి దర్పం చంపుకుని కొంప చేరుకున్నాడు దశరథరామయ్య. కొడుకు మూలుగు తగ్గలేదు.

తెల్లవారిన తరవాత సుబ్బారావు వెళ్లి మందిచ్చాడు. మరునాటికి జ్వరం సడలిపోయింది. కాని, సుబ్బారావు అవమానం భరించలేకనో, ఇంక ఆ ఊళ్లో ఉంటే మాన ప్రాణాలకు రక్షణ ఉండదనో చెప్పా చెయ్యకుండా తన స్వగ్రామానికి పారిపోయాడు. అంతే. ఆ ఊరికి డాక్టర్ కరువైనాడు. ముఖ్యంగా పేదలకు వైద్య సదుపాయం దూరమయింది!

'తనెంత పారపాటు చేశాడు! సుబ్బారావును అనవసరంగా కొట్టాడు. అసలే కుర్రకుంక! బెదిరిపోయి, ఉడాయించేశాడు. డాక్టర్‌గా సుబ్బారావును సరిగ్గా అర్థంజేసుకోలేదు తను. మూర్ఖంగా ఆలోచించి, పశువులా ప్రవర్తించాడు. తన తప్పు దిద్దుకోవాలి! ఎట్లా?'

ఆలోచన చెలగట్టటానికి చుట్ట కాల్చాడు దశరథరామయ్య. చుట్ట పూర్తయిపోతుండగా, మీసాల మధ్య చిరునవ్వు లాస్యం జేసింది.

● ● ●

సాయంత్రం ఆరు గంటలకు రావలసిన రైలు గంట లేటుగా స్టేషన్‌కు చేరుకుంది.

పోలయ్య బండి కట్టి, సాగిపోతున్న రైలు వంక తదేకంగా చూస్తూ నిలుచున్నాడు.

చీకటి కాటేసిన ప్రకృతి, స్టేషన్ మాస్టర్ రూమ్‌లో వెలుగుతున్న హరికేన్ దీపం ఔదార్యానికి ముగ్ధురాలైంది.

అక్కడికి ఊరు ఆరుమైళ్ళ. ఎంత లేదన్నా రెండు గంటలు పడుతుంది.

చర్నాకోల ఝళిపించి, రెండెద్దులకు రెండు చురక లంటించాడు పోలయ్య.

ఒక్కసారి మోరల్ని విసురుగా ఊపి వేగం అందుకున్నాయి ఎద్దులు.

మెడల్లోని గంటలు ప్రకృతి గుండెల్లో ప్రకంపించాయి!

నిశాదేవి నియంతృత్వానికి అభయమిస్తున్న నిశ్శబ్దం, దుష్టుణ్ణి నమ్ముకున్న మూర్ఖుడిలా ఉన్మాదానికి గురైంది!

డొంక దారంట నిర్లక్ష్యంగా సాగిపోతూంది రెండెడ్ల బండి.

దారి కిరువైపులా నాపరాళ్ళు, ముళ్ల పొదలు.

అడుగు పక్కకి వేస్తే చక్రాలు కిర్రుమని ఆగిపోవలసిందే.

పోలయ్య తొట్లో కూర్చుని జాగ్రత్తగా బండి తోలుతున్నాడు.

'పోలాయ్!' అన్నాడు జల్లలో కూర్చున్న దశరథరామయ్య.

'ఏంటండే?'

'ప్రయాణం చప్పగా ఉంది! ఒకటి ఇసర్రాదురా?'

'ఏంటండే?'

'ఒక పద్యం ఇసురు! కాలక్షేపం గుంటది.'

పోలయ్య ఆ మధ్య ఊళ్లో నాటకాల్లో వేషాలు వేస్తున్నాడని దశరథరామయ్యకు జ్ఞాపకం వచ్చింది. నాటకాలు చూడకపోయినా, ఇప్పుడున్నా విందామనుకున్నాడు. ప్రయాణమూ కులాసాగా సాగుతుంది.

'ఏ రాగం పాడమంటరు?' సంగీత విద్వాంసుడిలా ప్రశ్నించాడు పోలయ్య.

'ఒరేయ్, నీకు రాగాలు కూడా తెలుసునంటరా?' ఫెళ్ళున నవ్వాడు దశరథరామయ్య.

'ఏటి అనుకుంటున్నా రేంటి పోలయ్యంటే! కిష్టరాయభోరంలో ఆరుసార్లు కిష్టదేసం కట్టినా! నాటకాని కో రాగం నేర్పించిండు ఆరుమనిపంతులు...' పాండిత్యాన్ని సగర్వంగా చెప్పుకున్నాడు.

'రాగాలు, రోగాలు నాకేం తెలుసుగనీ, ఏదొకటి యిసురు.'

ప్రోత్సాహం పుష్కలంగా లభించటంతో పోలయ్య కంఠం శంఖనాదంలా విజృంభించింది.

'ఎక్కడినుండి రాక ...' అంటూ పంచమ స్వరంలో ఎత్తుకున్నాడు. పద్యం నిమిషంలో పూర్తయి, రాగం అయిదు నిమిషాలు సాగటంతో దశరథరామయ్య ఉక్కిరిబిక్కిరయ్యాడు. మెచ్చుకోక తప్పలేదు.

'ఒరేయ్, పోలాయ్, నే నెప్పు డినలేదు గాన్రా, చచ్చిపోయిన సూరిబాబును జ్ఞప్తికి తెచ్చినవంటే నమ్ము', అన్నాడు చుట్ట పొగ గుప్పున వదులుతూ.

'ఆయన పేరు నే నెప్పుడూ యిన్లేదండే! ఐచ్చం నా మాదిరే పాడేవోడన్న మాట!' ఒంటికి తేనె రాసినట్లయింది పోలయ్యకు.

దశరథరామయ్య ముసిముసిగా నవ్వుకున్నాడు.

'ఇంకా యిసరమంట్రా?' అడగటం లోనే ఎదతో ఊపుంది.

'నీ కొచ్చినయన్ని యిసురు! ఇనకుంటే ఒట్టు.' హామీ ఇచ్చాడు దశరథరామయ్య.

పోలయ్యను ఇక పట్ట శక్యమా? పద్యానికి పది తప్పులకు తక్కువలేకుండా, పాతిక పద్యాల్ని అపర అబ్బూరిలా ఊదేశాడు.

దశరథరామయ్యకు గుండె చిక్కబడినట్లయింది.

'ఒరేయ్, పోలాయ్! ఇంత విద్దె ప్పుడు నేర్చుకున్నావురా!' అన్నాడు ఆశ్చర్యంగా.

'మరేనండి! మడిసి తల్చుకుంటే బెమ్మయిద్దెయినా వస్తదండే! కానొక్కటి సిక్కు! మాటలు నోరు తిరిగి సావ్వండే! మొన్ననండే, అంటే పొయిన్నెల్లో, టౌనులో నాటకం సూసిన మా కెరిక లేకుంట! అబ్బ, అబ్బ! నన్మకిగాడని ఉండడు! మొత్తైన ఏకటర్! ఆడు రాగం తీసిండండీ, లవుడుస్ పీకర్లు గింగిరాలు తిరిగినయంటే నమ్మండి! ఏక రాతిరికి ఏడొంద లిస్తె గాని రంగేసుకోడంట! నాటక మయినాక గంటసేపు సూసిన్ననుకోండి ఆడి గొంతుకని! ఆ డిసిరినట్టు నన్నొకటి యిసరమంటా రేంటి?' ఎద్దుల తోకల్ని మెలేస్తూ అడిగాడు పోలయ్య.

'ఇసురిసురు.' దశరథరామయ్య క్షణం గడవనియ్యలేదు — వద్దంటే ఎట్లయినా ఊరుకోడని తెలిసి.

'ఓంప్లేస్‌లో యిడుస్తున్నా, బాగ యినండి ...'

'దేంటోక దాంటో కానియరా ...'

'ఝండాపై కపిరాజు...' అంటూ మొదలెట్టి తను గుక్క తిప్పుకోకుండా, బండ్లో వాళ్ల ఊపిరాడకుండా, గణగణమని గంట కొట్టినట్లు పాడేస్తున్నాడు పోలయ్య. రాగం అంతకంతకూ కొండ సిటి చేంతాడులా పెరిగిపోతుందే తప్ప, ఏమాత్రం తేలిపోయే లక్షణం లేదు.

ఎద్దులు మందకొడిగా నడుస్తున్నాయి. అది గమనించిన దశరథరామయ్య తలఎత్తి రెండు పక్కలకి చూశాడు. ఊరి పొలిమేరలోకి వచ్చినట్లు తెలిసింది. దీర్ఘంగా ఆవులిస్తూ కాళ్ళు జాపుకున్నాడు. ఉన్నట్లుండి పోలయ్య గొంతులో వెలక్కాయ పడినట్లయింది. రాగాన్ని వక్రంగా ఆపుతూ — 'కర్రలు ... కర్రలు ...' అన్నాడు ఏదో రహస్యం చెబుతున్నట్లు.

'కర్ర లేంట్రా నీ పాడె!' కంగారు పడ్డాడు దశరథరామయ్య.

'ఉస్ ... అరబోకండి! ఎవరో దొంగనాయాల్లు దారికాసిన ట్టున్నారు! ఏంటి దారి?'

'ఒరెయ్, ఈపాటికి దొంగ లెవరొస్తరహె! పోనియ్ బండి.'

'మూారకం జేత్తే, యీపులు మోత మోగతయి! నిమ్మలంగ యోసించండి.'

తొట్లోనుంచి కిందికి దూకాడు పోలయ్య. దశరథరామయ్య కూడా బండి దిగి ముందు కొచ్చాడు.

దాదాపు పది పన్నెండు ఆకారాలు చీకటిని చెరుపుకుంటూ ముందుకొస్తున్నాయి.

పోలయ్య నిర్వీర్యుడై నిలుచున్నాడు. దిక్కు తోచని స్థితిలో దశరథరామయ్యకు కర్తవ్యం గోచరించలేదు.

బండికి రెండు గజాల దూరంలో ఆకారాలు నిలిచిపోయాయి. విధిలేక, ధైర్యాన్ని కూడగట్టుకున్నాడు దశరథరామయ్య.

'ఎవరది?' అన్నాడు బింకంగా ఒక అడుగు ముందుకేస్తూ.

'నేనేనండీ బాలిగాణ్ణి! ఈళ్లంత వడ్డెరోళ్లు! జబ్బు నయం జేయించుకుని అబ్బాయిగోరొస్తు యియ్యాల వస్తుండరని ముందరే ఎరకయింది మాకు. డబ్బున్న దొరలు! టౌను కెల్లి బాగు సేయించుకొత్తిరి. మా గంజినీళ్ల గతేంటి? దరమరాజు నాంటి డాటర్ గోర్ని ఎల్లనూకితిరి. పిల్లా జెల్లా జొరాలొచ్చి అల్లాడి పోతుండరు! ఆయనగోరు ఎల్లినకాడినుంచి మా పాట్లు దేవుడికెరక! అయ్యా, రామయగోరూ! ఇదో, మా నికరమయిన మాట యినండి. డాటర్ గోర్ని మల్ల మనూరికి రప్పిత్తనని మాటిత్తిరా సరేసరి, లేకుంటే యీడినుంచి అడుగెయ్య నిచ్చేది లేదు.'

పదిమందీ కర్రల్ని భుజాలమీది కెక్కించారు. దశరథరామయ్య రవ్వంత చలించలేదు. ధైర్యం పేపు చరిచినట్లు, మరి రెండడుగులు ముందుకు వేశాడు.

'ఒరేయ్, తొందరపడమాకండి! అంతా మీ ఇష్టమొచ్చినట్టే జరుగుతుంది! నేనూ మనిషినే కదరా! ఒక మారు తెలివి తక్కువ పని జేసినందుకు యిచారిస్తుండ మీ క్కావలసింది సుబ్బారావు డాక్టరేగా! బండ్లో ఉన్నడు, చూడు పోండి.'

ఆ మాటలు వినగానే నమ్మలేనంత సంతోషంతో వడ్డెర జనమంతా బండి వెనక్కి పరుగెత్తారు. వరసగా అరడజను అగ్గిపుల్లలు భర్ మన్నాయి. అల్పమైన ఆ వెలుగులోనే జల్లకు అంటుకుపోయి కూర్చున్న సుబ్బారావునూ, దశరథరామయ్య కొడుకునూ చూశారు.

'దండాలు, డాటర్‌గోరూ!' పది స్వరాలు ఏకమై, పరిసరాల్ని ప్రతిధ్వనింపజేశాయి.

ఆరెంపీ సుబ్బారావు సిగ్గు సిగ్గుగా నవ్వాడు చిన్న పిల్లాడిలా.

'మమ్ముల్ని బతికించారు. ఇక ఎల్దాం పదుండి' అంటూ వడ్డెర జనం ముందుకు కదిలిపోయారు.

దశరథరామయ్య తృప్తిగా ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు—'బతికిపోయాను' అని మనసులో తెప్పరిల్లుకుని.

పోలయ్య తొట్లోకెక్కి కూర్చున్నాడు. ఎద్దుల గంటలు ప్రకృతి గుండెల్లో మరొక మారు ప్రకంపించాయి! ★